

OSMANLI ARŞİVLERİ'NDE İNEBOLU (Küre ve Doğanıurt ile)

İkisi **Kastamonu İli'nde** olmak üzere **Osmanlı Devleti'nde** ilçe merkezi olmuş 8 tane daha **Küre'nin** bulunması işimizi zorlaştırıyor!

Hayati Tahsin YILMAZ

(Güncelleme 2018)

İNEBOLU VE KÜRE

6 Nisan 1674 (29.12.1084 H) tarihli Osmanlı Arşivi'nde **Küre-i Nühas** Kazası'nın **Öyük** Köyü'ndeki bir "dava"dan söz ediliyor. Bu, **Küre**'yi ilçe olarak gösteren elimizdeki en eski belgedir.

25 Nisan 1691 (26.07.1102 H) tarihli Osmanlı Arşivi'nde "**Küre Kazası**'na bağlı **İnebolu Nahiyesi**"nden söz ediliyor. Bu da **İnebolu**'nun bucaklığına ilişkin elimizdeki en eski belgedir.

Arşivlerde 1692 ve 1698'de **Küre** ilçedir.

7 Ocak 1704 (29.08.1115 H):

"**Tophane**'de **dökülecek toplar** için **Küre-i Nühas**'tan peşin para ile 3.000 okka halis bakır mübayaası ve **İnebolu** yoluyla **İstanbul**'a sevki" (Dosya 55, Gömlek 2744, Fon Kodu C..DRB).

Arşivlere göre 1705, 1733 ve 1736'da da **Küre** ilçedir.

21 Kasım 1753 (24.01.1167 H) tarihli Osmanlı Arşivi'nde "Kastamonu, Safranbolu, Tokat, **İnebolu**, Eski yazı köyü, Ergosni ve mülhakatı **kazaları**"ndan söz ediliyor. Buradan, **İnebolu**'nun "ilçe" olduğu anlamı çıkarılabilir

1758 ve 1759'da **Küre** ilçedir.

1760'ta **Küre** ilçe, **Ağlı** bucaktır.

12 Ağustos 1760 (29.12.1173 H):

"**Küre-i Nühas** Kazası'nın **Ağlı** Nahiyesi'ne tabi Sahib-i Divan köyündeki Fakıhlar Tekkesi'nin gelen ve gidenlere yemek yedirmek şartı ile zaviyedarlığının tevcihi" (Dosya 656, Gömlek 33073, Fon Kodu C..EV).

1767'de **Küre** ilçedir.

30 Kasım 1777 (29.10.1191 H) tarihli Osmanlı Arşivi'nde **İnebolu** ilçedir:

"**Küre-i Nühas** Mukataası dahilinde bulunan **İnebolu** ve civarı kazalarında insan öldüren ve mal yağmalayan eşkıyanın tedibi" (Dosya 58, Gömlek 2876, Fon Kodu C..ZB).

4 Mart 1783 (29.03.1197 H) tarihli arşivde "**Küre-i Nühas** Kazası'na tabi **Seydiler** Köyü'ndeki **Zülfikar Camii**"nden söz ediliyor.

Osmanlı Arşivleri'nde "**Elmalı**"yı 5 kez "**bucak**" olarak gördük.

2 Aralık 1700 (20.06.1112 H):

"**Kürretü'n-nühas**(*) Kazası'na tabi bazı kuranın hane-i avarızlarının tenziline dair **Elmalı Nahiyeli** Mehmed tarafından yazılan arz" (Dosya 64, Gömlek 6021, Fon Kodu İE.ML).

*) Arşivlerde **Küre**'nin adı **Kürretü'n-Nühas**, **Kürretü'l Nuhhas**, **Küre-i Mamure**, **Kürre-i Mamuriye** ve **Bakırküresi** olarak da geçiyor.

27 Haziran 1707 (26.03.1119):

"Kastamonu sancağında **Küre-i Nühas** kazasında **Elmalı Nahiyesi**'nde Osman Pekis Karyesi'ndeki Sele Hayreddin Zaviyesi'ne İmam Mustafa nam şahıs

tarafından vukubulan meni hakkında zaviyedarları Ali ve Ahmed imzalı istida" (Dosya 49, Gömlek 5447, Fon Kodu: İE.EV).

3 Mayıs 1791 (29.08.1205 H):

"**Küre-i Nühas** Kazası'na tabi **Elmalı Nahiyesi**'nde Bostan Dede Zaviyesi Vakfı arazisine vaki müdahale" (Dosya 546, Gömlek 27573, Fon Kodu C..EV).

23 Eylül 1792 (06.02.1207 H) tarihli arşivde **Küre İlçesi**'nin "**İnal Bucağı**"ndan söz ediliyor:

"**Küre-i Nühas** Kazası'na bağlı **İnal** Nahiyesi'nin **Seyyid** Karyesi'nde Seyyid Zülfikar Kasım Camii(*) hitabetinin Salih adlı şahsa tevcihi" (Dosya 1452, Gömlek 11, Fon Kodu HAT).

*) "**İnal**" Bucağı'nın bugünkü adını ve yerini öğrenemedik. 1112'de yapıldığı bilinen **Seyyid-i Zülfikar Camisi**'nin **Seydiler** Merkez **Çayır** Mahallesi'nde olduğunu biliyoruz.

5 Temmuz 1796 (29.12.1210 H) tarihli arşivde de "**Seyyid**" Köyü'nün (Çayır) "**Ağlı**" Bucağı'na bağlı olduğunu görüyoruz:

"**Küre-i Nühas** Kazası **Ağlı** Nahiyesi(*) **Seyyid** Karyesi'nde bulunan **Kasım Seyyid Zülfikar** Camii hitabet cihetinin Seyyid Mehmed Halife'ye tevcihi" (Dosya 1462, Gömlek 123, Fon Kodu HAT).

*) Osmanlı Arşivleri'nde **Ağlı** 1700, 1736, 1760, 1796, 1809, 1811, 1812, 1815, 1826 ve 1837'de de bucağıdır.

12 Kasım 1796 (11.05.1211 H):

"**Bakırküresi** Kazası'nın **Elmalı** Nahiyesi'ne tabi Viran Karyesi'ndeki cami imametinin tevcihine dair kaza niyabetinin talebi" (Dosya 64, Gömlek 6021, Fon Kodu İE.ML).

1798'de hem **İnebolu**, hem de **Küre** ilçedir.

Osmanlı Arşivi 14 Haziran 1798 (29.12.1212 H):

"Sabık **Kastamonu** Mütesellimi Ali'nin miriden zaptolunan muhalledatı defterindeki kayıd mucibince, **Kürre-i Nühas**, **İnebolu** ve Azdavay kazalarından ve muhtelif emvalden matlubatının tahsili" (Dosya 586, Gömlek 24124, Fon Kodu C..ML).

Arşivlere göre **Küre** 1801, 1806, 1807, 1809, 1810, 1811, 1812, 1813, 1815', 1823, 1825 ve 1835'te "**ilçe**"dir.

24 Mayıs 1836'da (07.02.1252 H) **Küre** "ilçe"; **İnebolu** "bucak"tır:

"**Küre-i Nühas**'ın **İnebolu Nahiyesi**'ne bağlı **Başköy** Karyesi Camii hitabetinin Ali b. Hüseyin Halife'ye tevcihi" (Dosya 1598, Gömlek 57, Fon Kodu HAT).

15 Mart 1839'da (29.12.1254 H) **İnebolu** ilçedir:

"**Sinob, Gerze, Ayandon, İnebolu** vesair **kazaların** esamisini mübeyyin defter" (Dosya 1249, Gömlek 48359, Fon HAT).

4 Mart 1840 (29.12.1255 H):

"**Küre-i Nühas** Kazası'na bağlı **Elmalı** Nahiyesi'nde Zerzule karyesinde bulunan caminin mahlul hitabet görevinin Hafız Mehmed ve Mustafa Halifelere tevcihi" (Dosya1629, Gömlek 39, Fon Kodu HAT).

1837 ve 1840'ta **Küre** "ilçe"dir.

15 Mart 1839'da (20.10.1264 H) **İnebolu** ilçedir:

"Sinob, Gerze, Ayandon, **İnebolu** vesair **kazaların** esamisini mübeyyin defter" (Dosya 22, Gömlek 8, Fon Kodu HR.MKT).

1841'de **Küre** "ilçe"dir.

1844'te **İnebolu** ilçedir.

1846'da **Küre** "ilçe"dir.

23 Nisan 1848'de (19.05.1264 H) **İnebolu** ilçedir:

” **Kastamonu'nun İnebolu Kazası'ndan Ahmed Ağa'nın babasından kalan hane ve arazisine, Mehmed ile oğullarınca yapılan müdahalenin menine dair Kastamonu Valisi'ne şukka**” (Dosya 122, Gömlek 98, Fon A.}MKT).

16 Mayıs 1848'de (12.06.1264 H) de **İnebolu** ilçedir:

”**İnebolu Kazası'ndaki harap köprü'nün tamir ve inşası hususunda kaza halkı tarafından yapılan müracaat üzerine mezkur köprü hakkında Kastamonu Valisi'nden malumat istenmesi**” (Dosya 8, Gömlek 60, Fon A.}MKT.DV).

19 Eylül 1848'de (20.10.1264 H) **İnebolu** ilçedir.

24 Eylül 1848'de (25.10.1264 H) İlçe **Küre**'dir:

”**Küre-i Nühas Kazası İnebolu Nahiyesi Acı Tonos Karyesi'ndeki Rum Kilisesinin tamire muhtac olduğuna dair Küre-i Nühas Kadısı'nın ilam ve fetva emininin derkenarı**” (Dosya 150, Gömlek No 81, Fon A.}MKT).

İnebolu 24 Nisan 1848'de (19.05.1264 H) ilçe; 24 Eylül 1848'de (25 L 1264 H) bucaktır (**Küre** ilçe).

1849, 1850, 1852, 1853, 1854, 1855, 1856 ve 1857'de **İnebolu** ilçedir.

Bu süreçte 24 Kasım 1858'e (17.04.1275 H) dek **İnebolu** ilçedir.

24 Kasım 1858'de (17.04.1275 H) ilçe **Küre**'dir:

”**Küre-i Nuhaz Kazası'nın İnebolu Nahiyesi'ne bağlı Uruliye Köyü'ndeki Nalçacı Hacı Hasan Camii'ne hatip tayini**” (Dosya 180, Gömlek 8952, Fon C..EV).

12 Aralık 1858'de (11.02.1275 H) de **Küre** ilçedir:

”**Küre-i Nühas Kazası'nın İnebolu Nahiyesi'ne bağlı Uruliye Köyü'ndeki Nalçacı Hacı Hasan Camii'ne hatip tayini**” (Dosya 326, Gömlek 37, Fon Kodu A.}MKT.UM).

24 Aralık 1858, 28 Mayıs, 18 Ağustos ve 23 Eylül 1859'da **İnebolu** ilçedir.

30 Mayıs 1859'da (27.10.1275 H) ilçe **İnebolu**'dur:

”**Taşköprü Kazası'nda bulunan İnebolu Kazası esbak Müdürü Hacı Mehmed Ağa'nın itlakına dair biraderi Mustafa'nın arzuhalı**” (Dosya 585, Gömlek 81, Fon MVL).

8 ve 12 Aralık 1859'da **Küre** ilçedir.

10 Ocak, 9 ve 16 Mayıs 1860'ta **İnebolu** “bucak”tır:

Osmanlı Arşivi 9 Mayıs 1860 (17.10.1276 H):

”**Dimitri Yorgi'nin İnebolu Nahiyesi'nde harap olan dükkânının inşasına müdahalenin men'i**” (Dosya 157, Gömlek 42, Fon A.}MKT.DV).

18 Eylül ve 17 Aralık 1860'ta **Küre** ilçedir.

15 Ocak ve 2 Temmuz 1861'de **İnebolu** ilçedir.

8 Ağustos ve 22 Ekim 1861 ile 1 Ocak ve 27 Ocak 1862'de **Küre** ilçedir.

11 Mart 1862'de **İnebolu** ilçedir.

20 Mayıs 1862 ve 13 Mayıs 1863'te **Küre** ilçedir.

2 Temmuz, 16 Eylül, 30 Eylül ve 8 Aralık 1863'te **İnebolu** ilçedir.

26 Ocak 1864'te **Küre** ilçedir.

19 Temmuz ve 12 Ekim 1864'te **İnebolu** ilçedir.

Osmanlı Arşivi 19 Temmuz 1864 (15.02.1281 H):

”**Hoşalay, İnebolu ve Cide kazaları ahalilerinin Küre-i Nühas madeninde yüzpara mübaaya ile çalışmakta olmalarından afvına havi ahalden Osman ve İbrahim vesairenin arzuhalı**” (Dosya 447, Gömlek 118, Fon Kodu MVL).

12 Mart 1865'te **Küre** ilçedir.

26 Haziran 1865 ve 17 Nisan 1866'da **İnebolu** ilçedir.

5 Ağustos, 12 Mart, 27 Mart, 17 Nisan ve 8 Aralık 1866'da **Küre** ilçedir.

Osmanlı Arşivi 27 Mart 1866 (10.11.1282 H):

”**Feshedilen Kastamonu'nun Küre Kazası'ndaki Kazıklı ve Tevabii bakır ocakları işletmeciliği imtiyazının tekrar ihalesi için gazetelere ilan verilmesi**” (Dosya

352, Gömlek 7, Fon Kodu A.}MKT.MHM).

30 Nisan, 7 Kasım ve 12 Aralık 1866'da **İnebolu** ilçedir.

19 Aralık ve 31 Aralık 1866'da **Küre** ilçedir.

27 Temmuz ve 6 Ağustos 1867'de **İnebolu** ilçedir.

20 Mayıs 1868'de **Küre** ilçedir.

30 Nisan 1866'da **İnebolu** ilçedir.

9 Ekim 1869'da **Küre** ilçedir.

Kimi arşivlerde açık olarak görülmesine karşın, **İnebolu**'nun ilçe olduğu tarihlerde **Küre**'nin bucak (ya da tersi) olduğuna ilişkin elimizde kesin bilgi yok. **İnebolu** ile **Evrenye** ve **Abana** ilişkisi de böyle. Osmanlı Arşivlerinde **Evrenye**'nin 1848 ve 1861'de; **Abana**'nın da 1834, 1849, 1850, 1859, 1865, 1890, 1894 ve 1914'te ilçelikleri var.

Küre'nin adı Osmanlı Arşivleri'nde "**Küre**" ve "**Bakır Ocağı**" anlamına gelen "**Küre-i Nühas**" olarak geçiyor. **Küre-i Nühas**'ı en son 5 Kasım 1919 tarihli arşivde gördük (11 Haziran 1926 tarihli Cumhuriyet Arşivi'nde **Küre**'nin adı, sanıyoruz yanlışlıkla "**Küre-i Nuhas**" olarak geçiyor). Bize göre **Küre**'nin **Osmanlı**'daki gerçek adı **Küre-i Nühas**'tır. Kimi arşivlerde yalnızca "**Küre**"nin geçmesi, **Küre-i Nühas** adının kısaltılmış olarak verilmesinden kaynaklanıyor. Ancak, 2'si **Kastamonu**'da olmak üzere **Osmanlı Devleti**'nde ilçe merkezi olmuş 8 tane daha **Küre**'nin bulunması işimizi zorlaştırıyor!

Kastamonu'daki Kürelerden ikincisi, "**Demir Ocağı**" anlamına gelen "**Küre-i Hadid**"(*); üçüncüsü de "**Yeni Küre**" anlamındaki "**Küre-i Cedid**"tir(**). Ötekiler Trablusgarp'taki (Libya) "**Sülusan-ı Küre**", Cebel-i Lübnan'daki (Lübnan) "**Küre**", Suidi Arabistan'daki **Sülüs-i Küre**, Kütahya Sancağı'ndaki "**Küre-i Selendi**", İzmir yakınlarındaki "**Ebna-yı Küre**" ve nerede olduğunu belirleyemediğimiz "**Küre**"dir (Yenişehir).

*) **Araç** İlçesi'nin 20 km kuzeybatısındaki **Küre-i Hadid**, 1766, 1847, 1850, 1854, 1863, 1860 ve 1864'te ilçedir. 10 Ekim 1860 (24 R 1277 H) tarihli **Osmanlı Arşivi** şöyle başlar (Dosya 432, Gömlek 20, Fon A.}MKT.UM): "**Kastamonu Hoşalay, Araç, Küre-i Hadid, Sırt ve Cide** kaza müdürlerinin azilleri." Bugünkü adı **Demirli** olan **Küre-i Hadid, Araç**'ın **İğdir** Bucağı'na bağlıyken, 1992'de **Eflani**'ye (Karabük) geçmiştir.

) Arşivlerde 1615, 1698, 1736, 1785, 1813, 1814, 1816, 1850, 1853, 1856, 1860, 1862 ve 1866'da ilçe görünen **Küre-i Cedid'in nerede olduğunu saptayamadık. Doç Dr **Cevdet Yakupolu** (Kastamonu 1972), özel yazışmamızda "**Küre-i Cedid** diye bir yer yok, **Küre-i Hadid**'in 'Ha'sını 'Cim' okumuşlar. Kataloglarda (arşiv) maalesef böyle hatalar çok" diyor. Yakupoğlu'nun savı doğru olabilir. Arşivlerde **Kastamonu** ilçeleri sayılırken birinin adının olduğu yerde öteki yok (**Küre-i Cedid-Küre-i Hadid**). Kimi arşivlerde "**Küre-i Cedid** kasabasındaki **İsmail Bey**" camisinden söz ediliyor. "**İsmailbey Camisi**", **Küre-i Hadid**'teki caminin de adıdır. **Küre-i Hadid**'e **Candaroğlu İsmail Bey**'in 1451'de yaptırdığı cami bugün de ayakta (Küre-i Hadid Camisi).

Arşivlerde bucak (nahiye) olarak da başka "**Küre**"ler gördük. Bunlar Aydın-Eşme (**Küre**), Bursa-İnegöl (**Küretül-has**), Amasya (**Küre-i Garb**), İçel-Gülnar (**Küre**), Lübnan (**Küre**), Suriye'deki Havran Sancağı (**Küre**) ve nerede olduğunu bilemediğimiz "**Küre-i Sahtani**"dir. İkinci bir "**Küre-i Hadit**" bile var! **Küre Belediyesi**: Beldeye önceleri "**Küre-i Hadit**" daha sonraları da "**Küre**" denilmiştir(...). Osmanlı Devleti, belde yakınında bulunan demir ocaklarında top gülleri döktürmüştür(...). Belediye teşkilatı 1992 yılında kurulmuş olup, beldenin 2.348 nüfusu vardır(...). Belde ilçe merkezine (**Sögüt**) 10 km, **Bilecik** İli'ne 25 km, **Sakarya** Irmağı'na 5 km'dir (site.mynet.com).

Bir de "**Küre-i Nühas**" olduğundan kuşku duyduğumuz "**Küre**"ler var. Bunları "yok" saydık. **İnebolu** için durum daha da karışık.

1869 (1286 H) **Kastamonu Salnamesi**'ne göre **İnebolu** ilçedir. **Evrenye, Küre** ve **Fakaz** (İlyasbey) **İnebolu**'nun bucağıdır (İlyasbey'in bucaklığını **Osmanlı**

Arşivleri'nde göremedik). Bu tarihten (1869) sonra **İnebolu** kesintisiz ilçedir.

1878'de **Küre**'nin bir ilçeliği var.

Osmanlı Arşivi 4 Ağustos 1878 (05.08.1295 H):

"**Kastamonu** Vilayeti'nin **Küre-i Nühas** Kazası'nda bulunan bakır madeni ocağının belli şartlarla on sene müddetle Panayot'a ihale edilmesi ve ihale şartnamesi" (Dosya 134, Gömlek 5714, Fon Kodu İ..MMS).

1886'da **İnebolu**'da yangın olur.

Osmanlı Arşivi 7 Temmuz 1886 (05.10.1303 H):

"**İnebolu**'da yanan dükkanların yerine ahşap yapılanların tekrar yandığı beyanıyla üçüncü defa yapılacak dükkanların kargir yapılmasının tebliği" (Dosya 1353, Gömlek 74, Fon Kodu DH.MKT).

28 Kasım 1886 (02.03.1304 H):

"**İnebolu** Kazası çarşısının yanmasından dolayı inşasına başladıkları emlaklerinin beher arşını için belediyece fahiş akçe talep olunarak tatil edildiğinden, taleb-i madeleti havi İnebolu ahali vekili Hoca Mehmed Efendi'nin istidası" (Dosya 1374, Gömlek 35, Fon Kodu DH.MKT).

1887'de de **Küre**'de yangın var.

Osmanlı Arşivi 5 Kasım 1887 (19.02.1305 H):

"**İnebolu**'ya bağlı **Küre** Nahiyesi'nde meydana gelen yangında meydana gelen hasarı ve yangınzedelere yapılan yardımı havi tahriratın Sadaret'e takdimi" (Dosya 1461, Gömlek 18, Fon Kodu DH.MKT).

Küre-i Nühas Nahiyesi 13 Şubat, 16 ve 25 Aralık 1888'de de **Cide**'ye bağlı görünüyor.

Osmanlı Arşivi 13 Şubat 1888 (01.06.1305 H):

"**Cide**'ye bağlı **Küre-i Nühas** Nahiyesi'nin üçüncü sınıf kaymakamlığa tebdiline ilişkin Maliye ve Adliye nezaretlerinden görüş istenmesi, **Kastamonu** Valiliği'ne de kaymakamlık teşkili için gerekli izinler alınmadıkça hiçbir şekilde işlem yapılmaması uyarısı" (Dosya 1485, Gömlek 47, Fon Kodu DH.MKT).

Osmanlı Arşivi 16 Aralık 1888 (21.04.1306 H):

"**Cide** Kazası'na tabi **Küre-i Nühas** Nahiyesi'nin kazaya tahvil edilmesi ve tayin olunacak memurlara ne kadar maaş verileceği hususunun **Kastamonu** Vilayeti'ne yazıldığı" (Dosya 1578, Gömlek 41, Fon Kodu DH.MKT).

Yukardaki arşivden **Küre**'nin ilçe yapıldığı anlaşılıyor. Ama bu ilçeliğe ilişkin başka bir veriye rastlayamadık. **Küre**'nin **Cide**'ye bağlı olmasına da bir anlam veremedik. **İnebolu**'nun ilçeliği düşmüş gibi bir durum var. **Cide Küre**'ye **İnebolu**'dan "kuş uçuşu" üç kat uzaklıktadır, üstelik yol da yoktur. **Küre-İnebolu** yolu 1868'den beri açıktır.

Osmanlı Arşivi 28 Ağustos 1890 (10.01.1308 H):

"**İnebolu** Kazası'na bağlı **Küre-i Nühas** Nahiyesi'nin önemi sebebiyle kazaya tahvilinin, bütçede karşılık olmamasından dolayı uygun görülmediği" (Dosya 1755, Gömlek 9, Fon Kodu DH.MKT).

23 Mart 1893 (05.09.1310 H) tarihli arşivde de benzer karar var:

"**İnebolu**'ya muzaf **Küre-i Nühas** Nahiyesi'nin kazaya tahvilinin münasip olmadığı" (Dosya 185, Gömlek 13866, Fon Kodu BEO).

29 Nisan 1893 (12.10.1310 H):

"**İnebolu** Kazası için istenilen **İtfaiye** alat ve edevatının bedeli peşin ödenirse, Sanayi Mektebi'nde imal ettirilip gönderilebileceği, bunun ne kadara mal olacağını **Kastamonu** Vilayeti'ne bildirildiği" (Dosya 4, Gömlek 67, Fon Kodu DH.MKT).

10 Aralık 1900 (17.08.1318 H):

"**İnebolu** Kazası muzafatından **Patriyoz** Karyesi'nde inşa olunacak **Rum Mektebi**'ne ruhsat itası" (Dosya 1594, Gömlek 119498, Fon Kodu BEO).

9 Eylül 1903'te (16.06.1321 H) arşivlere şu not düşülür:

"**Küre-i Nühas** Nahiyesi'nin **İnebolu**'dan ayrılarak kaymakamlığa tahvili" (Dosya 1655, Gömlek 19, Fon ŞD).

2 Mayıs 1905'te (27.02.1323 H) **Küre** ilçedir:

"**Küre-i Nühas Kazası** Müdürü Raşid Efendi'nin zimmetinin terkin-i kaydı" (Dosya 419, Gömlek 55, Fon Kodu ŞD).

10 Nisan 1906'da **Küre** ilçedir.

1906'da **Cide**'nin **Hoşalay** Bucağı'ndan (Doğanyurt) 18 köy **İnebolu**'ya geçer. Osmanlı Arşivi 2 Mayıs 1906 (08.03.1324 H):

"**Kastamonu** Vilayeti **Cide** Kazası'nın **Hoşalay** Nahiyesi'ne tabi onsekiz karye, **İnebolu**'ya daha yakın olduğundan karye merkezinin **Cide**'den irtibatının kesilmesiyle **İnebolu**'ya ilhaki hususunda gerekli muamelenin yapılması" (Dosya 1079, Gömlek 38, Fon Kodu DH.MKT).

1907'de, tarımın "yeni ziraat aletleriyle geliştirilmesi ve yayılması" için dışardan getirilecek araçlardan gümrük alınmaması buyruğu çıkıyor.

Osmanlı Arşivi 30 Mart 1907 (15.02.1325 H):

"**Avrupa**'dan **İnebolu**'ya gelecek yüz aded sapanın bila-resm imrarı" (Dosya 145, Gömlek 64, Fon Kodu Y..A...RES).

Osmanlı Arşivi 26 Aralık 1907 (20.12.1325 H):

"**İnebolu** tüccarından **Nikolaki Sefidis**'in ziraat işlerinde ve tesis edeceği fabrikada kullanmak üzere getireceği harman makinesinin gümrük resminden muafiyetini talep etmişse de ziraatte kullanılan makinelerin zaten gümrük resminden muaf olduğu, Nikolaki'nin getireceği makineyi fabrikada kullanacağını belirtmesinden muafiyetin irade-i seniyyeye bağlı olduğu" (Dosya 1219, Gömlek 78, Fon Kodu DH.MKT).

25 Şubat 1914 (29.03.1332):

"**İnebolu** kazasına tabi **Küre** Nahiyesi'nde yeniden inşa olunan hükümet konağının resmi açılışının yapıldığı ve bu nahiyenin kaza yapılmasına dair telgraf mazbatasının takdim edildiği hakkında **Kastamonu** Valiliği'nin tahrirati" (Dosya 2, Gömlek 106, Fon Kodu DH.İ.UM.EK).

1914'te **Küre**'den birkaç köy **İnebolu**'ya geçer.

Osmanlı Arşivi 8 Mart 1914 (11.04.1332 H):

"**Küre** Nahiyesi'nden ayrılarak **İnebolu** Kazası'na ilhak olunan köylerin isimleriyle nüfusunu bildirir bir cetvelin **Kastamonu** Nüfus Müdüriyetinden istenmesi" (Dosya 49, Gömlek 86, Fon Kodu DH.SN.THR).

6 Ekim 1915'te **Ruslar İnebolu**'yu bombalar.

Osmanlı Arşivi 12 Ekim 1915 (02.12.1333 H):

"1331 senesi 23 Eylül günü üç **Rus** kruvazörünün **İnebolu** İskelesi'ne yanaşarak kasabayı bombardıman ettiği, dört kişinin yaralandığı ve yaralananlardan birinin vefat ettiği" (Dosya 18, Gömlek 3, Fon Kodu DH.EUM.5.Şb).

1916 ve 1917'de **Küre**'nin ilçeliği var.

Osmanlı Arşivi 13 Aralık 1916 (30 Teşrinsani 1332 Rumi):

"**Küre** Kazası'ndaki mültecilerin miktarını havi **Kastamonu** Valiliği'nin telgrafı" (Dosya 540, Gömlek 22, Fon Kodu DH.ŞFR).

15 Şubat 1917 (22.04.1335 H):

"**Cide kazasının Hoşalay Nahiyesi**'ne tabi karyenin Cide'den fekk-i irtibatıyla **İnebolu**'ya ilhaki" (Dosya 1674, Gömlek 3, Fon ŞD).

Osmanlı Arşivi 6 Kasım 1917 (20.01.1336 H):

"Kastamonu Vilayeti'ne bağılı Küre Kazası Hapishanesi'nin dört aylık yoklama cetvelinin takdim edildiğı" (Dosya 31, Gömlek 41, Fon Kodu DH.MB..HPS.M).
Küre'nin Cumhuriyet Devri'ndeki ilçelik tarihi 1925'tir.

CUMHURİYET ARŞİVLERİNDE İNEBOLU

- * 14/4/1924- Milli Mücadele'deki hizmetleri için Trabzon, İnebolu, Samsun loncaları **istiklal madalyası** ile ödüllendirildi.
- * 3/6/1924- İnebolu Piyade Kayıkçı Loncası'na Milli Mücadele'de yaptıkları hizmetler için **istiklal madalyası** verildi.
- * 19/11/1935- Şiddetli fırtınadan, Denizyolları İşletme İdaresi'nin İnebolu Vapuru battı.
- * 21/11/1941- **Sivastopol**'dan iki **Rus** gemisi İnebolu'ya gelerek sığınma istedi.
- * 16/2/1946- **Cide**'ye bağılı **Meset** Bucağı (Doğanyurt) köyleri İnebolu, Küre ve Cide ilçelerine bağılandı(*).
- *) **Nurettin Peker** (1893), 29 Ağustos 1946 tarihli **Kastamonu Gazetesi**'nin (Abana Özel Sayısı) birinci sayfasının alt boşluğuna elyazısı ile şunları yazar: "**Meset**'te, 32 muhtarlığı **Cide**'den ayırıp İnebolu'ya bağlamaktaki başarımı duymayan kalmadı."
- * 9/4/1949- **Abana**'ya bağılı **Evrenye, Namazgah, Ketı, Kazla, Çerçille** ve **Zerveli** köyleri İnebolu'ya bağılandı.
- * 23/8/1949- **Abana**'nın **Güde** ve **Ayvat** köyleri İnebolu'ya bağılandı.
- * 2/6/1953- **Abana**'nın **Dibek, Hayrioğlu** ve **Gedefi** köyleri İnebolu'ya bağılandı.
- * 13/11/1953- **Günürye** köyü İnebolu Belediyesi sınırları içine alındı.
- * 22/11/1955- **Küre**'nin **Anday** ve **Gemere** köyleri İnebolu İlçesi'ne bağılandı.
- * 18/4/1956- **Bozkurt**'un **Deliktaş** Köyü İnebolu'ya bağılandı.
- * 20/7/1959- **Acıtonos** Köyü ve **Hacımehmet** köyü'nün **Kızılkara** Mahallesi, İnebolu Belediyesi sınırları içine alındı.

CUMHURİYET ARŞİVLERİNDE KÜRE

- * 8/5/1929- "Küre mevkiinde bulunup, işletme imtiyazı **Osmanlı** Hanedanından **Naile Hanım**'a ait olan bakır madeni imtiyazının feshedilmesi" kararı çıktı.
- * 8/2/1950- **Uzunöz** Köyü'nün **Yayla; Alacık** Köyü'nün **Yumuşak** ve **Karaman** Köyü'nün **Aşı** mahalleleri Küre Belediyesi sınırları içine alındı.
- * 21/6/1951- **Küre**'nin **Tunuslar, Müsellimler** ve **Adalar** köyleri **Daday**'a bağılandı.
- * 27/5/1954- **Küre**'nin **Karayazıcılar, Şenlik, Çavuşlu, Çırdak, Şalgam** ve **Mancılık** köyleri **Devrekâni**'ye bağılandı.
- * 28/10/1954- **Azdavay**'ın **Furuncuk** Köyü Küre'ye bağılandı.
- * 30/11/1954- (Bugün **Ağlı**'da olan) **Akdivan** Köyü Küre'ye bağılandı.
- * 22/11/1955- **Küre**'nin **Alçılar, Baltacak** ve **Çörekçi** köyleri **Devrekâni**'ye bağılandı.
- * 18/4/1956- **Küre**'nin **Keydanlar** ve **Akmescit** köyleri **Devrekâni**'ye bağılandı.
- * 27/1/1964- **Azdavay**'ın **Akçakese** Köyü **Domuzalağı** Mahallesi Küre'nin **Kösereli** Köyü'ne bağılandı.

İNEBOLU LİVASI:

Osmanlı Arşivleri'nde İnebolu'nun "liva" olmasına ilişkin bilgilere rastladık (liva: Osmanlılarda, "ilçe ile il arası" yönetim birimi, **sancak**).

Kastamonu Valisi'nin, **İçişleri Bakanlığı**'na yazdığı 7 Şubat 1910 (25 Kanunsani 1325) tarihli yazı:

"**Zağferanbolu** ve **İnebolu** kazalarının **livaya** çevrilmesi hakkında tanzim kılınan Meclis-i Ümumi-i Vilayetin 5 Kanunsani 1325 (18 Ocak 1910) tarihli mazbatasıyla mefufunun Dahiliye Nezareti Celilesi'nin 17 Kanunsani 1325 tarihli tahriratına cevaben 22

Kanunsani 1325 tarihli ve 681 numaralı tahrirati aliye celileyi irsal kılındığını maruzdur” (Ferhat Kütüklü-Kamil Tunoğlu, Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kastamonu, İstanbul 2012, s 403).

Osmanlı Arşivi, 8 Şubat 1910 (27.01.1328 H):

”**Bartın, Safranbolu ve İnebolu** kazalarının **livaya** tahvili ve bunlara bağlanacak kazalar” (Dosya 29/-2, Gömlek 29, Fon Kodu DH.MUİ).

Bu arşiv özetinden **İnebolu**’nun **liva** yapıldığı anlamını çıkarıyoruz. **İnebolu**’nun bu tarihteki livalığına ilişkin başka bilgi yok.

Tarihi verilemeyen bir başka arşivde de **İnebolu livadır**:

”...**Silistre ve İnebolu livalarında** Karye-i Sokova'nın beytülmal, mal-ı gayib, mal-ı mefkud ile Sofya'nın cizye-i gebran...” (Dosya 1/-1, Gömlek 312, Fon Kodu MAD.d.).

Bu ”**İnebolu Livası**” hem dili eski, hem de 1879’da **Bulgaristan**’in başkenti olan **Sofya** gibi kimi kentleri **Osmanlı Devleti**’nde gösteriyor. Buradaki ”**İnebolu Livası**” Bulgaristan’dadır. 17 Haziran 1697 (27/Za/1108 H) tarihli arşivde Orta Bulgaristan’daki ”Niğbolu livasında Lofça ve **İnebolu** kazaları”ndan söz ediliyor. 13 Şubat 1744 (29/Z /1156 H) tarihli arşivde de Yine Bulgaristan’daki ” **İnebolu** Sancağı’nda **Tırnovi** nahiyesi”nden söz ediliyor. Yunanistan’da da (Mora Sancağı) bir **İnebolu** (”**İnebolu Kalesi**” de) var. Birçok arşivde bu **İnebolu** ilçedir. Arşivlerde ”**Köy**” olarak da bir **İnebolu**’ya rastladık: **Aydın İli**’ndeki bu **İnebolu Köyü**, 1803’te ”**Eryaz İlçesi**”ne; 1804’te ”**Arpaz İlçesi**”ne bağlıdır. 1957’de bu **İnebolu**’da **belediye** kuruldu. 1961’de adı ”**Yazıkent**” olarak değiştirilen **İnebolu**, bugün **Bozdoğan İlçesi**’ne (Aydın) bağlı bir beldedir.

14 Mayıs 1914 (18.06.1332 H) tarihli arşivde de **İnebolu**’nun **liva** olma isteği var:

”...**Abana ve Göre** nahiyelerinin kazaya tahviliyle **İnebolu**’nun liva haline ifrağı isteği” (Dosya 204, Gömlek 19, Fon Kodu DH.İD).

Bu arşivde adı geçen **Abana**, arşivin tarihinden 12 gün sonra (26 Mayıs 1914) ”**ilçe**” görülüyor. Yine bu arşivde adı geçen ”**Göre**” birçok arşivde **İnebolu**’nun bucağı görünüyor. Nerede olduğunu öğrenemedik. Arşivlerde **İnebolu**’ya bağlı **Ayata, Ayaz, Ayazmad, Emaniyeye, Ortapa, Uruniye, Oraniye ve Özine** gibi Abana, Küre ve Evrenye’den başka 22 bucak saydık. Bunların 12’sini ”Evrenye”nin başka tür yazılışları olarak algıladık.*).

*) 16 Nisan 1890 (29 B 1306 H) tarihli arşiv: ”**Kastamonu**’nun **İnebolu** Kazası’na tabi **Ortapa** Nahiyesi’nin Hacı Ahmed Mahallesi Muhtarı Bostancıoğlu Abdullah’ın iktidarsızlığına binaen ahali tarafından azlinin istendiği” (Dosya 1718, Gömlek 9, Fon Kodu DH.MKT). 23 Mayıs 1892 (26 L 1309 H) tarihli arşiv: ”**İnebolu**’nun **Ayata** Nahiyesi’nde kalp mecdi (sahte para) bulunduğundan başka mahallere yayılmasına engel olunarak gereğinin yapılması (Dosya 1952, Gömlek 61, Fon Kodu DH.MKT) ve 10 Aralık 1910 (7 Z 1328 H) tarihli arşiv: ”**İnebolu**’nun **Ayazmad (Doğanyurt ?)** ve Küre nahiyelerinin kaza, Çatalzeytin ve **Evreniyeye Keşrek** (Çatalzeytin, Evrenye ve Keşlik) köylerinin nahiye haline getirilmesi hakkındaki talep ve gönderilen haritanın inceleneceği” (Dosya 92/-1, Gömlek 19, Fon Kodu DH.İD).

Osmanlı Arşivi 27 Ocak 1918 (14.04.1336 H):

”**Cide** Kazası’nın **İnebolu**’ya ilhakıyla **İnebolu**’nun müstakil bir **liva** ve **Küre** Nahiyesi’nin de **kaza** yapılması için müteaddid imzalar ile gönderilen arıza” (Dosya 46, Gömlek 13, Fon Kodu DH.İ.UM.EK).

1919’da da **İnebolu** ”livalık” ister.

Osmanlı Arşivi 07 Nisan 1919 (06.07.1337 H):

”**Kastamonu**’ya bağlı **İnebolu**’da **liva, Küre** ile **Abana** nâhiyelerinde birer **kaza** teşkil edilmesinin tahsisât yetersizliğinden mümkün olmadığı” (Dosya 10/-2, Gömlek 2//33, Fon Kodu DH.İ.UM*).

*) **Ferhat Kütüklü ve Kâmil Tunoğlu**, "Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kastamonu" adlı araştırmada (İstanbul 2012) **İnebolu**'nun 1919'daki "liva"lık konusu ayrıntılı olarak anlatılır. **Kastamonu Vilayet Meclisi**'nin 15 Mart 1335 (15 Mart 1919) tarihli kararı, "Devletlü Efendim Hazretlerine diye başlayan yazıyla Dahiliye Nezareti'ne (İçişleri Bakanlığı) yollanır: "**Merkez Vilayet'e** bağlı **İnebolu Kazası**'nın konumu itibarıyla önemli bir mevkiye bulunduğu, yüzbini aşkın nüfusu ve önemli bir iktisadi yapıya sahip olduğu, bu kazaya bağlı **Abana** ve **Küre**'nin de aynı derecede önemi haiz bulunduğu; bu nahiyeleri **İnebolu**'ya bağlı birer kazaya, **İnebolu**'nun da **Kastamonu Vilayeti**'ne bağlılığı baki kalmak üzere **livaya** dönüştürülmeleri gerektiği hususunun 9 Ekim 1329 (22 Ekim 1913) tarih ve 540 sayı ile arz ve temenni edildiği, bunun merkezi hükümetçe kabul edilip, hemen icra sahasına geçildiği sırada çıkan **savaş** dolayısı ile ertelendiği, bu karar ve temenninin gecikmesiyle iktisadi gelişmesi ve sair inkışaflarının da kesintiye uğramaması, gelişmelerin çabuklaştırılmasına yönelik temenninin takiden (tekrar) karar alındığı ve **İnebolu Kazası**'nı **Livaya**, **Küre** ve **Abana** nahiyelerinin **İnebolu**'ya irtibatı baki kalmak üzere **kazaya** çevrilmeleri heyeti umumiyece gerekli görülerek karar alınmış olup, kabulüne müsaade buyurulmasını arz ederiz." Sunulan "idari taksimat"ta **Abana** ve **Küre**'den başka **Meset**'in (Doğanyurt) de "**kaza**" olması isteniyor; **Abana Kazası**'nın "**nahiye**"leri olarak **Çatalzeytin**, **Ginolu** ve **Günvakti** gösteriliyordu. **Cide**, "**Bartın Sancağı**"na bağlanıyordu. **İnebolu**'nun bu "**liva**" yapıma isteği, **İstanbul Hükümeti**'nce uygun bulunmadı (s 404-407).

HOŞALAY (MESET-DOĞANYURT)

Osmanlı Arşivleri'nde **Hoşalay**'ı (Meset-Doğanyurt) 1665, 1668, 1675, 1680, 1695, 1700 ve 1710 yıllarında **bucak** olarak görüyoruz.

Hoşalay 7 Mayıs 1710'da bucaktır.

Arşivlerde **Hoşalay** 16 Haziran 1710'da ve 1728'de ilçedir. 1730, 1732 ve 1750'de bucak görülen **Hoşalay** 1755 ve 1758'de ilçedir.

1766'da **Hoşalay**'ı bucak olarak görüyoruz.

Sonra uzun bir ilçelik dönemi başlar: 1770, 1771, 1780, 1790, 1799, 1801, 1807 ve 25 Ocak 1811.

5 Aralık 1811'de bucak, 1812'de ilçedir.

Osmanlı Arşivi 23 Eylül 1812 (10 S 1230 H):

"Donanma için **Gideros** ve havalisinden sütun ve serenlerin iskeleye indirilmesi için **Kastamonu** sancağının **Hoşalay** vesair kazalarının camusları ile yardım etmeleri" (Dosya 209, Gömlek 10446, Fon Kodu C..EV).

1815'teki bucaklıktan sonra yine uzun bir ilçelik dönemine girilir:

1816, 1818, 1824, 1825, 1831, 1834, 1836, 1837, 1838, 1840, 1843, 1845, 1846, 1847, 1848, 1849, 1850, 1852, 1853, 1854, 1856, 1857, 1858, 1859, 1860, 1861, 1862, 1863, 1864, 1865, 1866, 1867 ve 1877.

Sonrasında uzun bucaklık yılları: 1886, 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910 ve 1917.

Hoşalay, bucak olduğu dönemlerde çoğu kez **Cide** İlçeyse, bu ilçeye bağlıdır. **Cide** ilçe ve bucak değilse, **Hoşalay** batıya doğru genişler.

"**Hoşalay**" adı, söylenceye göre kendi alayını kendi düzmesinden ortaya çıkmış: Çarığı, poturu, şalvarı, fesi ve kılıcıyla gören, "**Ne hoş alay!**" dermiş.

Cumhuriyetle beraber **Meset** adıyla bucaklık sürer.

29 Kasım 1943 tarihli **Cumhuriyet Arşivi**'nde **Meset** Bucağı **İnebolu** İlçesi'ne bağlıdır.

16 Şubat 1946 tarihli **Cumhuriyet Arşivi**'nde de "**Kastamonu**'nun **Cide** İlçesine bağlı **Meset** Bucağı köylerinin **İnebolu**, **Küre** ve **Cide** ilçeleri merkez bucaklarına bağlanması" kararı çıkıyor.

Sonrasında ne zaman **İnebolu**'ya bağlandığı belli değil (kimbilir bir süre için bucaklık kaldırılmıştır).

1962'de adı **Doğanyurt** olur (bucaktır). İlçelik tarihi de 1990.

İNEBOLU-KASTAMONU YOLU:

Osmanlı Arşivi 30 Kasım 1852 (18.01.1269 H):

"İzmir-Turgutlu, Bursa-Kütahya ve **Kastamonu-İnebolu** İskelesi arasındaki yolların inşası için gereken tahsisat ve edevatın sağlanarak ilgili memurların görevlendirilmesi" (Dosya 111, Gömlek 62, Fon Kodu A.}MKT.UM).

Osmanlı Arşivi 8 Aralık 1861 (05.06.1278 H):

"Edirne, Selanik, Trabzon ve Hüdavendigâr (Bursa) eyaletleriyle, Canik (Samsun) ve **Kastamonu** sancaklarında yol tesviyesi ve istihkamat inşası hizmetlerinde askerlerin istihdamının kabil olup olmadığının tahkikiyle iş'arı ve **İnebolu**'ya gidecek mühendisin **Kengiri**'ye(*) de giderek orada bulunan memlahadan hasıl olan **tuzun**, nakil işinin tahkik edileceği" (Dosya 383, Gömlek 48, Fon Kodu A.}MKT.NZD).

*) Osmanlı Arşivleri'nde hem "**Çankırı**" hem de "**Kengiri**" sözcükleri geçiyor.

Osmanlı Arşivi 14 Nisan 1862 (14.10.1278 H):

"...Bursa ve **İnebolu** yollarının keşif ve muayenesi için gerekli mühendis ve memurların tayinine dair evrakın gönderildiği" (Dosya 411, Gömlek 90, Fon Kodu A.}MKT.NZD).

Osmanlı Arşivi 20 Ekim 1862 (26.04.1279 H):

"Bursa ve **İnebolu** yolunun keşfinden sorumlu Mösyö Badyano ile Binbaşı Yusuf Bey'in refakatine tayin edilen Osman Abdi, Ahmed ve Bahri Efendilere maaş tahsisi" (Dosya 244, Gömlek 42, Fon Kodu A.}MKT.MHM).

Kastamonu ile **İnebolu** arasında yol yapımı girişimleri oldukça eski. Tarihi belirlenemeyen iki Osmanlı Arşivi'inde şöyle deniliyor:

"...Kaya tuzunun sühuletle (kolaylıkla) **İstanbul**'a isali (ulaştırılması) için **Çankırı-İnebolu** yolunun alat ve edevatı hükümetçe verilmek üzere ahali-yi mahalliyece inşası" ve "Yapılmakta bulunan **İnebolu** yoluna mühendis tayini, yol inşaatına gereken alatin tedariki için mahalli tarik sandıklarına yirmi beşer bin kuruş tavizan sermaye verilmesi."

İnebolu-Çankırı yolunun (tarik) düzlenmesi (tesviye) 1863'te tamamlanır (bu nasıl "tamamlanma"dır, bilemeyiz. Sonraki arşivlerde görüleceği gibi, bu yol sürekli olarak yapımdadır).

Osmanlı Arşivi 13 Mayıs 1863 (25.11.1279 H):

"İnebolu tarikinın Kastamonu ve Çankırı'ya kadar tesviye olunduğu ve teşekkürü havi Kastamonu Meclisi mazbatası" (Dosya 649, Gömlek 5, Fon Kodu MVL)

15 Temmuz 1863 tarihli arşivde "Bursa ve **İnebolu** yolları için tabettirilen amele pusulası masrafları"na değiniliyor. 25 Şubat 1864'te "**İnebolu yolu** için teşkil olunan komisyona Reis Şükrü Efendi ile vücuhdan Sabri Bey'in nişanlarına dair" bilgiler var.

21 Temmuz 1863 (04.01.1280 H):

"Kolaylıkla tuz celb olunmak üzere **İnebolu** tarikinın (yol) tesviyesi" (Dosya 652, Gömlek 14, Fon Kodu MVL).

5 Eylül 1864 (04.04.1281 H):

"**İnebolu** tarikinde istihdam olunurken gözleri sakat olan lağımçı Ömer ve Receb'e tahsis olunacak maaş" (Dosya 684, Gömlek 27, Fon Kodu MVL).

7 Haziran 1864 tarihli arşivde "**İnebolu**'dan **Kastamonu**'ya ve oradan da **Çankırı**'daki **tuz** madenlerine giden **yolların** yapılması"na ilişkin bilgi var. 26 Ağustos 1865 tarihli arşivde de "**İnebolu** ile **Küre-i Nühas** arasında yapılan yol"a ilişkin bilgi var.

29 Haziran 1864 (25.01.1281 H):

“İnebolu İskelesi'nden **Kastamonu**'ya kadar düzeltilen yollar için ahaliden istenen paranın affına dair **Dersaadet**'te sakin talebeden Hafız Bekir, Sadık ve diğerlerinin arzuhalı” (Dosya 445, Gömlek 139, Fon Kodu MVL).

13 Temmuz 1865 (22.03.1282 H):

”İnebolu yolunun tesviyesinde atılan taş barutundan dolayı gözleriyle sol kolu sakatlanmış olan Kürre-i Nühas kazası ahalisinden Receb'in tahsisli maaşıyla geçinememesi nedeniyle yapılan zam talebinin kabul edildiği” (Dosya 711, Gömlek 67, Fon Kodu MVL).

29 Eylül 1865 (09.05.1282 H):

7 Ekim 1866 (02.12.1282 H):

”İnebolu yolu tesviyesinde kolu sakatlanan **Küre-i Nühas** kazasından **Receb**'e tahsis edilen altmış kuruş maaş yeterli olmadığından zam yapılması” (Dosya 719, Gömlek 131, Fon Kodu MVL).

”Yeni yapılan **İnebolu** yolunun zuhur eden selden ne şekilde zarar gördüğü vs vukuattan bahisle başmühendis **Mösyö Vebdalnake**'nin muamelat ve hareketlerinin tafsilatına dair” (Dosya 713, Gömlek 64, Fon Kodu MVL).

26 Ekim 1865 (06.06.1282 H):

“Yapılmakta olan **İnebolu-Kastamonu-Çankırı** yolu hakkında **Kastamonu** Mutasarrıfı'yla görüşülerek mezkur inşaat için **Çankırı**'dan çıkacak olan **bin amelenin** tertip ve irsal olunduğu” (Dosya 713, Gömlek 64, Fon Kodu MVL).

27 Ekim 1865 (06.06.1282 H):

”**Yapılmakta olan İnebolu-Kastamonu-Çankırı yolu** hakkında **Kastamonu** Mutasarrıfı'yla görüşülerek mezkur inşaat için **Çankırı**'dan çıkacak olan **bin amelenin** tertip ve irsal olunduğu” (Dosya 715, Gömlek 78, Fon MVL).

7 Kasım 1866 (29.06.1283):

”**Viranşehir** Kazası'na (Safranbolu) tabi altı kaza ahalisinin **İnebolu** Yolu'nun tesviyesi hizmetinden muaf tutulmalarına dair mahzarları” (Dosya 726, Gömlek 29, Fon Kodu MVL).

15 Mayıs 1867 (11.01.1284 H):

”**Sinob**'dan **İnebolu**'ya kadar yapılmakta olan yol(*) inşasına yeniden başlanması için **Sinob** Kaymakamlığı'na emirname yazılmasına dair Nafia tezkiresi” (Dosya 735, Gömlek 23, Fon Kodu MVL).

*) **Sinop-İnebolu** yolu, en son **Abana-Çatalzeytin** yolunun yapılmasıyla 1967'de açılabilir.

1 Haziran 1867 (28.01.1284 H):

“Yeni düzenlemeye tabi tutulan **İnebolu** yolunun tesviyesi, **Viranşehir** (Safranbolu) ahalisinin mükellefiyetleri üzere istihdamları ve bakayaları hususlarında **Kastamonu** Meclisi'nin mazbatası” (Dosya 2, Gömlek 106, Fon Kodu DH.İ.UM.EK).

İnebolu-Kastamonu yolu **1868**'de tamamlanır.

Osmanlı Arşivi 12 Ekim 1868 (25.06.1285 H):

”**İnebolu** yolunun tamamlanması üzerine ahaliye ve emeği geçenlere takdir ve teşekkür edildiği, yapılan çalışmalardan memnurluk duyulduğu” (Dosya 423, Gömlek 73, Fon Kodu A.}MKT.MHM).

10 Ekim 1878 (12.10.1295):

”**Kastamonu**'daki yollar tamir ve tesviye edilerek, çifte atlı **Rumeli** arabalarının işlettilmesine başlandığını belirten **Kastamonu** Mutasarrıflığı'nın gönderdiği telgrafın memnuniyetle alındığı” (Dosya 1324, Gömlek 64, Fon Kodu DH.MKT).

1887'de de bu yolda çalışma var.

21 Ocak 1887 (27.04.1304 H) tarihli arşiv:

”**İnebolu** Kazası'nda inşası kararlaştırılan yolda işlemleri için civar köylerdeki ahalinin tazyik edildiği hakkında Saltanat-ı Seniyye kayıkçılarıyla İstabl-i Amire

hademelerinin adaletlerinin muhafazası talebinin **Kastamonu** Vilayeti'ne bildirilmesi" (Dosya 1394, Gömlek 42, Fon Kodu DH.MKT).

10 Temmuz 1894 (07.01.1312 H):

"**Kastamonu** şehri dahilinde, **İnebolu** ve **Kengiri** yollarının bitişme noktasında bulunan dere yatağının temizlenmesi" (Dosya 1314, Gömlek 1312/M-43, Fon Kodu İ..DH).

Yol, ilk aşamada **Çankırı**'ya dek yapılmaktadır. O dönemle **Ankara** çok önemli bir yer değil. **Çankırı**'nın önemi, oradaki "**tuz**"un **Karadeniz**'e ulaştırılması çabasından kaynaklanıyor. Tuz, yoksulların yaşamında çok önemlidir(*). Şeker gereksinimi pekmez ve yemişle karşılanabilir. Kıyı şeridinde yakın yerler sıvıyağı gereksinimini keten ve zeytinden karşılayabilir (beziryağı ve zeytinyağı). Ama tuz satın alınacaktır. Tuz gereksinimini kimi kez deniz suyundan karşılayanlar olur. Tuz devlet tekelindedir. Tuz kaçakçılığının önlenmesi için savaşım verilir. "**İnebolu Vapuru**" **Karadeniz**'deki tuz kaçakçılarının peşindedir.

*) Örneğin **İsveç**'in yoksulluk yılları olan 1500'lü yıllarda, ülke dışalımının % 24-31'i tuz alımına gidiyordu (HTY, "Yoksulluktan Varsılığa İsveç", İstanbul, 1989, s 28).

Osmanlı Arşivi 15 Ağustos 1897 (16.03.1315 H):

"**Tuz** kaçakçıları takib eden **İnebolu Vapuru**'nun masraflarının ödenmesi" (Dosya 994, Gömlek 74479, Fon Kodu BEO).

Osmanlı arşivi 9 Haziran 1890 (21.10.1307 H):

"**Kastamonu** vilayetindeki **tuz** kaçakçılığının meni ile kaçakçıların yakalanması için, telgraf hattının **İnebolu**'dan **Cide**'ye kadar temdidıyla mahalli zabtîye kuvvetlerinin tezyidi" (Dosya 54, Gömlek 58, Fon Kodu MV).

Osmanlı Arşivi 10 Temmuz 1895 (17.01.1313 H):

"**İnebolu**'dan **Bartın**'a kadar telgrafı olmayan sevhale tuz ve tütün ve saire gibi eşya-yı memnua çıkarılamaması için Düyun-ı Umumiye İdaresi'nce devr-i harç ve saire masarısı" (Dosya 353, Gömlek 2, Fon Kodu ŞD).

15 Temmuz 1897 (16.03.1315 H):

"Tuz kaçakçıları takib eden **İnebolu Vapuru**'nun masraflarının ödenmesi talebi" (Dosya 994, Gömlek 74479, Fon Kodu BEO).

Bugün **Çankırı**'da günde **bin ton** tuz çıkarılıyor:

"...Mağara içerisinde bulunan tuz heykeller, yüzyıllardır çürümeden duran **eşek ve tavşan fosilleri** hakkında bilgi verildi. **Hititler** döneminden kalan ve günlük ortalama **1000 ton tuz** çıkartılan 5 bin yıllık tuz mağarasının işletmecisi firmanın çalışma alanı dışında bulunan galerileri, yapılan çalışmalar ile turizme kazandırılarak vatandaşımızın ziyaretine sunulacak" (kastamonupostasi.com 22 Ocak 2014).

2014'te **Ilgaz**'da bir "tuz oteli" açılır. Otel yöneticisi **Osman Nuri Akbak** şöyle der:

"**Kaya tuzunun** insan sağlığı üzerindeki olumlu etkisi ve alternatif tedavide önemli bir yöntem olduğu son yıllarda ortaya çıkmış bir gerçektir. **Çankırı** dünyanın en önemli **kaya tuzu** rezervleri ile bilinen bir bölge. **Ilgaz Dağı** da özellikle **kış turizminin** önemli noktalarından biri. **Kaya tuzunu** **Ilgaz Dağı**'na yakın bir konumda insanların konaklamaları için yaptığımız otelde odalarından koridorlarına, özel **tuz terapi odalarına** varıncaya kadar her alanda kullandık. Misafirlerimizi uzun ve yorucu yol güzergahında tuzun şifalandırıcı özelliğini de değerlendirmek suretiyle buraya bekliyoruz" (bizimcankiri.com.tr, 8 Kasım 2014).

Kastamonu-İnebolu yolunda at arabalarıyla taşımacılık yapılır (Bargir: Yük taşıyan, beygir).

Osmanlı Arşivi 18 Ağustos 1902 (14.05.1320 H):

"**Kastamonu** Belediyesi için alınmakta olan 'tanzifat rusumu'yla ticaret eşyası nakleden bargir arabalarından alınmakta olan resmin lağvıyla **İnebolu** ve diğer cihetlerden vilayete gelen ticaret eşyasını nakleden arabalardan ve mevaşiden rüsum

istifasına mezuniyet talebinin uygun görülmediği” (Dosya 562, Gömlek 76, Fon Kodu DH.MKT).

Osmanlı Arşivi 22 Mart 1899 (10.11.1316 H):

“**İnebolu** İskelesi ile gümrük dairesi arasında inşa edilen yolun inşa masrafına karşılık olmak üzere belediye tarafından alınmakta olan iskele rüsumunun alınmasına devam edilmesi” (Dosya 9, Gömlek 1316/ZA-2, Fon Kodu İ..RSM).

7 Aralık 1901 (26.08.1319):

“**İnebolu** kazası dahilinde yapılacak yol genişletme işiyle ilgili vilayet başmühendisliğinin planında değişiklik yapan belediye ve idare meclisi azaları hakkında yapılan şikayetin tahkiki” (Dosya 89, Gömlek 15, Fon Kodu DH.TMIK.M).

18 Ağustos 1902 (14.05.1320 H):

“**Kastamonu** Belediyesi için alınmakta olan Tanzifat Rusumu'yla ticaret eşyası nakleden bargir arabalarından alınmakta olan resmin lağvıyla **İnebolu** ve diğer cihetlerden vilayete gelen ticaret eşyasını nakleden arabalardan ve mevaşiden rüsum istifasına mezuniyet talebinin uygun görülmediği” (Dosya 562, Gömlek 76, Fon Kodu DH.MKT).

2 Mayıs 1903 (04.02.1321 H) tarihli arşivden yolun yeniden yapılmakta olduğu anlamı çıkıyor:

“**Kastamonu** Vilayeti dahilindeki yolların inşası için gerekli olan masarifin temini ile mühim olan **İnebolu** yolunun tamamlanması için bedenen hizmet edeceklerin ihale olunmayan kısımda çalıştırılmaları ve ihale olunan kısma ait masarifatın da temin ve tesviyesi için gereğinin icrası” (Dosya 701, Gömlek 15, Fon Kodu DH.MKT).

23 Kasım 1911 tarihli arşivde “**Kastamonu-İnebolu** yolunun turuk-ı vilayet (il yolları) tahsisatıyla tamiri” isteniyor.

Arşiv dışı birçok yerde **İnebolu-Kastamonu** yolunun 1909'da (H 1327) tamamlandığı yazılı. Bu yolun 1909'da “**motorlu taşıt**”lara açılmış olma olasılığı da az.

1. Dünya ve Kurtuluş savaşlarında **İnebolu**'ya çıkarılan savaş gereçleri ve kişilerin at-katır sırtında, kağrı ve faytonlarla **Ankara**'ya ve “cephe”lere ulaştırıldığını biliyoruz.

Nurettin Peker (1893):

(İnebolu'ya) “Tekrar bir gemi geldiğinde aynı şekilde karınca gibi çalışılıyordu. Bir yandan da bu cephaneler **Kastamonu**, **Çankırı** çevrelerinden gelen iki tekerlekli kağrı ve dört tekerlekli at arabalarıyla, 30 arabalık gruplar halinde **Kastamonu**'ya doğru yola çıkarılıyordu. 1.600 araba, çoluk çocuk, kadın erkek, genç ihtiyar herkes akın akın şerit gibi uzuyor ve **İnebolu-Sakarya** hattında bulunan tüm kasaba ve köylerin de katılımıyla 150.000'e yaklaşan bu ilkel araçlarla vatan savunması için çalışılıyordu(*)” (Tüfek Omza, Hazırlayanlar Orhan Peker ve Hilal Akkartal, İstanbul 2009, s 260-261).

*) **Nurettin Peker**, 1914'te de bu yolun böyle çalışıldığını yazar: “**İnebolu**'ya geldiğimde gördüm ki, ahali ayaklanmış, askere alınmak için gruplar halinde şubeye gidiyorlar (...). Askere alınanlar hemen kafiler halinde düzenli bir şekilde ve başlarına da memur konularak, satın alma komisyonunun aldığı nakliye arabası, katır ve atlarla yaya olarak **Kastamonu**'daki 14. Tümen'in emrine gidiyordu” (age, s 106). Peker, kendisi de **İnebolu**'dan **Kastamonu**'ya yaya olarak gider: “**İnebolu**'da anne ve babamla vedalaşarak 10 Ağustos 1914 sabahı hareket ettim. 90 km olan bu yolu yaya olarak yürüyüp, 12 Ağustos 1914 sabahı **Kastamonu**'ya geldim” (age, s 106). Nurettin Peker, 1922'de **Kastamonu**'dan “atla, **İnebolu**'ya 12 saatte varabildim” diyor (age, s 263).

8 Ağustos 1818 (26.10.1336 H) tarihli Osmanlı Arşivinde çok karışık bir anlatım var. Bu arşive göre, bu tarihlerde **Kastamonu-İnebolu** yolu, otomobiller (“kamyon” anlamında olmalı) için elverişlidir:

"İstanbul, vilayat-ı müstahlasa ve ordunun ihtiyacını karşılamak üzere aşar zahiresinin nakli için **Kastamonu**'ya gönderilen **otomobillerin** sevkine yardımcı olmak üzere **İnebolu-Kastamonu** yolunda çalışan Kırkkilise Amele Taburu'ndan istenilen yüz amelenin **Zonguldak**'a gönderilecek olması sebebiyle verilmeyeceği" (Dosya 1, Gömlek 2//02, Fon Kodu DH.İ.UM).

İnebolu'da ilk binek arabası (otomobil) ve kamyonların 1921'de görüldüğü anlaşılıyor.

Turgut Özakman (Ankara 1930):

"**Fethi Okyar**, **Ankara**'ya güven içinde gelebilmek için **Avrupa**'da çare ararken hayli vakit kaybetmiş, sonunda uygun bir **İtalyan** gemisine binerek 3 Ağustos'ta (1921) **İnebolu**'ya çıkmıştı. / **İnebolu**'nun artık bir **otomobili** vardı. / Otomobil, Süleymanoviç adlı uyanık bir adamındı. Atsız, öküzsüz yürüyen araba **İnebolu** halkı için büyük bir olay olmuştu. Süleymanoviç'in arabası dileyeni iki günde **Ankara**'ya ulaştırıyordu. Ücreti kişi başına 75 liraydı. Büyük paraydı bu ve **Fethi Okyar**'ın bu kadar parası yoktu(*). Faytonla yola çıktı. Dört günde **Çankırı**'ya geldi. **Çankırı**'da kendisini **Salih Bozok** bekliyordu. **M Kemal Paşa** otomobilini yollamıştı. Sabah yola çıktılar. Akşama **Ankara**'ya ulaştılar" (Şu Çılgın Türkler, Ankara, 5. baskı, s 257).

*) Süleymanoviç'in otomobilinin 1921'in ortalarına doğru **İnebolu**'ya geldiği anlaşılıyor. 1921 Ocak'ının sonlarında **Nazım Hikmet**'le **Vâlâ Nureddin**, yollarında **Ankara**'dan yollanan 100'er lira yolluk da bulunmasına karşın, **İnebolu**'dan **Ankara**'ya yaya giderler: "8-10 kişilik bir kabile oluşturdular. Bavullar katırlara yüklendi (...). Karlar altında kalmış bir dağ yolu. Öndekiler karları çiğneye çiğneye yolu açıyor, ötekiler ve katır da arkadan geliyordu. Baştakiler yorulunca, arkadakiler öne geçiyor ve böylece nöbetleşerek, karları eze eze yol alıyorlardı (Hıfzı Topuz, "Hava Kurşun Gibi Ağır", İstanbul, 2011, s 28-29). "1921 yılının soğuk bir kış günü, **Nazım Hikmet** ve **Vâlâ Nureddin**, **Ankara**'ya doğru yaya olarak yola koyuldular. Bu uzun ve zorlu yol, yurtsever ve daha çok da şair olarak **Nazım Hikmet**'e çok şey kazandıracaktır. / Dokuz gün sürdü yolculukları. Üç gün **Kastamonu**'ya kadar. Üç gün **Kastamonu-Çankırı** arası. Üç gün **Çankırı-Ankara** arası" (Ekber Babayev, Ustam ve Ağabeyim Nazım Hikmet, İstanbul, 1997, s 44-45).

Turgut Özakman, 1921'in sonlarında **İnebolu**'da kamyonların varlığından da söz ediyor: "**İnebolu-Ankara** arasında kağrı ve arabaların yanı sıra, kiralık **kamyonlar** da yer aldı" (age s 517).

Ferhat Kütüklü (1939)-**Kâmil Tunoğlu** (1965):

"Demode de olsa, dolma lastikli **Berlier** kamyonlarından bir taşıt kolu kurulmuştu. **Menzil Mıntıka Müfettişliği**, hafif ve ağır kollar adıyla iki türlü taşıt kolları kurmuştu. **Kars Kalesi**'nden getirilen ve **İnebolu**'da karaya çıkarılan **ağır toplar** bu **kamyonlarla Ankara**'ya, hatta cepheye kadar ulaştırılmıştı. Bu vasıtalar 3-5 derken sayıları artırılmış; 1922 yılının ilkbaharından itibaren cephane sevkiyatının büyük ölçüde taşıyıcıları olmuştu*" (Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kastamonu, İstanbul 2012, s 434).

*) Kitapta bu kamyon sürücülerinin adları da verilir: **Hüsnü Baba**, **Şakir Emmi**, **Titreyük Ali**, **Ali Usta**, **Haşim Usta**, **İbrahim Usta**, **Tekgözoğlu Ahmet** ve **Burunsuz Şevki**.

LİMAN:

İnebolu Limanı üzerine arşivlerde çok az bilgi var.

Limanın yapımına 1882'de(*) başlandığını biliyorduk. Bu bilgimiz de yanlış çıktı.

*) **Kastamonu** Valisi **Selim Sırrı Paşa**, 29 Nisan 1882'de **Nafia Nezareti**'ne (bayındırlık bakanlığı) yolladığı mektupta **İnebolu**'ya bir liman yapılmasının gerekçesini uzun uzun anlatmıştır. Birçok kaynakta **İnebolu Limanı**'nın yapımına 1882'de başlandığının yazılmasının nedeni bu mektup olabilir. Ancak, 1882'den önce de böyle istekler olduğu biliniyor. Örneğin **Kastamonu** Valisi **Abdülhalim Galip Paşa** da 1880'de "Mabeyni Hümayun"a (Saray) yazdığı yazıda, **İnebolu**'ya liman yapılmasının gerekçelerini sıralar.

Osmanlı Arşivi 13 Mart 1889 (11.07.1306 H):

“**İnebolu Rıhtımı**’nın inşasına gerekli römorkör vapuru, duba ve sair alat ve edevatın gönderilmesi” (Dosya 499, Gömlek 26, Fon Kodu A.}MKT.MHM).

Osmanlı Arşivi 11 Haziran 1889 (12.10.1306 H):

“**İnebolu**’da rıhtım inşaatına elverişli bir taş ocağı bulunduğu, işletilmek üzere gerekli malzemelerin gönderilmesi talebi” (Dosya 55, Gömlek 72, Fon Kodu Y..PRK.ASK).

Osmanlı Arşivi 29 Aralık 1892 (09.06.1310 H):

“**İnebolu** Rıhtımı inşaatında müstahdem Teshilat Vapuru Kapdanı Ömer Efendi’ye bir aded İftihar Madalyası itası” (Dosya 11, Gömlek 1310/C-016, Fon Kodu İ..TAL).

Osmanlı Arşivi 24 Mayıs 1893 (08.12.1310 H):

“**İnebolu** Rıhtımı’nın imalatına mahsus caraskal makinesi ile dubaların irsal-i keyfiyetinin nezarete aid mevadden olduğu Bahriye Nezareti’ne işar olunduğu” (Dosya 226, Gömlek 16886, Fon Kodu BEO).

9 Ağustos 1893 (26.01.1311 H) tarihli arşivde liman yapım çalışmalarının durdurulması isteniyor:

“**Kastamonu** şose yolundan yararlanmak amacıyla **İnebolu**’da yapılacak limanın elverişsiz olacağı, bunun yerine **Sinob** limanının tamir ettirilerek yollarının yapılmasının daha uygun olacağı yönünde Ali Kemal Paşa tarafından verilen muhtıranın Sadaret’e takdimi” (Tarih. Dosya 106, Gömlek 19, Fon Kodu DH.MKT).

12 Mayıs 1895 (17.11.1312 H) tarihli arşivde liman yapımının durdurulduğu yazılı:

“**İnebolu** Rıhtımı’nda kullanılmak üzere mübayaa olduğu halde ahiren tatil-i inşaat münasebetiyle Ticaret ve Nafia Nezareti’nce mübayaa olunan Teshilat Vapuru’yla dubaların Daire-i Bahriye ile müteahhidin arasında teati kılınan kontrato gereğince esmanının nafia veznesine itası” (Dosya 619, Gömlek No 46405, Fon Kodu BEO).

3 Mayıs 1909 (12.04.1327 H):

“**Kastamonu** Vilayeti’nin en işlek ve mühim iskelesi olan **İnebolu**’da inşasına başlanan limanın tamamlanmasına dair Meclis-i Umumi’ce tanzim olunan mazbatanın leffiyile **Kastamonu** Vilayeti tahriratının icabı yapılmak üzere gönderildiği” (Dosya 2800, Gömlek 33, Fon Kodu DH.MKT).

Osmanlı Arşivi 16 Haziran 1909 (27.05.1327 H):

“Daha önce inşasına başlanmış olduğu halde tamamlanamayan **İnebolu** Limanı’nın ikmali hususunda **Kastamonu** Vilayeti Meclisi’nce tanzim olunan mazbata üzerine mahalline gönderilecek olan mühendise yapacağı tetkikatta yardımcı olunması” (Dosya 2846, Gömlek 68, Fon Kodu DH.MKT).

22 Nisan 1912 tarihli arşivde, “**İnebolu** Limanı’nın inşasına devam edilebilmesi için para tahsisi” isteniyor.

TELGRAF-TELEFON

Yol ve liman kadar önemli olan “**telgraf hattı**”nın bölgemize gelişine de, **Abana**’yı(*) öne çıkararak kısaca değinelim.

*) **Abana** da **Küre** ve **Doğanyurt** gibi eski **İnebolu**’nun bir parçasıdır. Kitabımızın (Abana Belgeseli) konusu gereği **Abana**’yı daha kapsamlı incelediğimizden buradan ayrı tuttuk. İlgilenen okurlarımız “**abanagazetesi.net**”e girerek hem kitabımıza erişebilir, hem de **Evrenye**’den **Ayancık**’a dek uzanan yeni çalışmalarımızı izleyebilirler.

Kastamonu-İnebolu “telgraf hattı” yapım çalışmaları sürerken, bu “hat”ın **Amasra**, **Bartın** ve **Akçakoca** üzerinden **İstanbul**’a ulaştırılması isteniyor.

Osmanlı Arşivi 13 Mayıs 1868 (20.01.1285 H):

"**Kastamonu'dan İnebolu, Amasra, Bartın ve Akçaşehir** güzergahıyla **Dersaadet'e** bir telgraf hattı çekilerek masraflarının karşılanması" (Dosya 407, Gömlek 60, Fon Kodu A.}MKT.MHM).

Kastamonu-İnebolu arası telgraf teli çekimi 27 Ağustos 1868'de (20.01.1285 H) tamamlandı:

"**Kastamonu'dan İnebolu'ya** kadar yapılan **telgraf hattının** bitirildiği ve İnebolulu Hacı Abdullahzade Hacı Mehmed Kaptan'ın evinin telgraf merkezi olarak kullanılmaya başlandığının gazetelerde ilan edilmesi" (Dosya 407, Gömlek 60, Fon Kodu A.}MKT.MHM).

Samsun-Sinop "telgraf hattı" da 1868'de (H 1284) tamamlandı.

10 Mayıs 1882 (22.06.1299):

"Muhterak olan **İnebolu** Merkezi Telgraf ve Postahanesi'nin mücedden inşasıyla tesviye-i mesarifi istizanına dair tezkire ve ekleri" (Dosya 2449, Gömlek 3, Fon Kodu ŞD).

Birkaç kez yapılması kararı alınmasına karşın, 1891'de **İnebolu-Amasra** "hattı"nın yapılmamış olduğunu görüyoruz.

Osmanlı Arşivi 12 Ocak 1891 (01.06.1308 H):

"Kaçakçılıkla mücadele amacıyla **İnebolu'dan Cide'ye** kadar bir telgraf hattı yapımı istenilmişse de öncelikle kaçakçılığın alınacak zabıta tedbirleriyle önlenmesi, söz konusu hattın yapımı için Telgraf ve Posta Nezareti bütçesinin müsait olmayıp ilerki zamanlarda yapılabileceği" (Dosya 1799, Gömlek No:4, Fon Kodu DH.MKT).

Telgraf "hat"ları önceleri yalnızca "telgraf" amaçlı kullanılır (telefon çok sonraları kullanıma girer).

Osmanlı Arşivi 2 Temmuz 1893 (18.12.1310 H):

"Telefon makinalarının idhal ve kullanımının yasaklanması üzerine **İnebolu** İdare-i Mahsusa Acentehanesi'nce getirilen plastik ve tenekeden mamül boru şeklindeki aletin telefon olmayıp, gemilerde kullanıldığının Telgraf ve Posta Nezareti'nce bildirildiğinden **Kastamonu** Valiliği'nce ona göre muamele icrası" (Dosya 63, Gömlek 28, Fon Kodu DH.MKT).

10 Nisan 1906 (16.02.1324 H):

"**Kastamonu Küre-i Nühas** Kazası'nda küşad olunacak telgraf merkezine bir memur izamı" (Dosya 2802, Gömlek 210101, Fon Kodu BEO).

1920'de **Abana Bucağı** sınırları içinde bulunan telefon tellerinden 2.186 metresi sökülerek, **Kurtuluş Savaşı**'na top tüfek katkısı için **Eskişehir'e** yollandı(*).

*) "...Hatta iline, ilçesine o tarihlerde hayvan yolu bile olmayan **Abana** gibi sahil bir bucağın telefon tellerini sökerek **İnönü Savaşları** zamanında cepheye ulaştırdığı kayden anlaşılmıştır. Şifreli tel 5 Mart 1920 (...). **Garp Cephesi** Kumandanlığı'nın emri telgrafisine atfen **Eskişehir** İnşaat Deposu'na sevkleri bildirilen ve **Abana Nahiyesi** dahilinde bulunup, bu kerre kaymakamlık vasıtası ile sevk olunan 2.186 metre telin mahalline sevk ve inbası istikmalî maruzdur - **İnebolu** Şube Reisi Binbaşı **Hasan Fehmi**" (Nurettin Peker, İstiklal Savaşı Resim ve Vesikalarla İnebolu-Kastamonu ve Havalisi Deniz ve Kara Harekâtı, İstanbul, 1955, s 208). **Nurettin Peker** bu yapıtında **Abanalıların** orduya para ve silah armağan ettiğini de yazıyor (s 230): "**Çanakkale** ve **İstiklal** savaşlarında orduya mavnaları, motorları ile silah, cephane kaçırmakla tanınmış eski **Abana Bucağı** denizcilerinin 150 evlik köylerinde kalan kadın ve ihtiyar kaptanları da yardımdan geri kalmamışlardı. 5 Ağustos 1920 ve 68 numaralı **Açıksöz**'den: 'Küçük bir nahiyeye merkezi olan **Abana**'da 1.500 lirayı mütecevaz iane derç ve orduya 7 silah hediye edilmiştir. Şayanı memnuniyet bir tehalkle iane ve eşya ihdası suretiyle fedakârlıkları tevali ediyor. Hamiyetli halkımızın bu fedakârlıklarını hürmet ve şükranla yadederez'."

Abana'dan Eskişehir'e yollanan telefon tellerinin **İnebolu-Sinop** telgraf iletişimini etkileyip etkilemediğini bilemiyoruz. Telefon tellerinin geçtiği o zamanki **Abana Bucağı** kıyı sınırı 40.000 m kadardır ki, 2.186 metre tel için bu "hat"ın devre dışı bırakılmaması gerekir.

Kimi Osmanlı Arşivleri'ndeki kararların uygulanmadığına sık sık rastlıyoruz. 9 Ekim 1868 (22.06.1285) tarihli arşivde "**İnebolu'dan Sinop'a** uzatılacak telgraf hattı için gerekli malzemenin gönderilmesi" kararı vardı (Dosya 423, Gömlek 28, Fon Kodu A.}MKT.MHM).

İnebolu-Sinop "telgraf hattı"nın **Ayancık'tan** da geçmesi gerektiğini düşünüyoruz.

9 Şubat 1907 (26.12.1324 H) tarihli arşivde "telgraf hattı"nın **Ayancık'a** ulaşmadığı vurgulanıyor (İnebolu-Sinop hattı, yukarılardan çekilmiş de olabilir):

"**Ayancık Kazası'nda** telgraf hattı yapılabilmesi için gereken levazımın, tel ve fincanların bir an önce tedarik edilerek gönderilmesi talebi" (Dosya 1166, Gömlek 43, Fon Kodu DH.MKT).

1911'de **Abana'ya** "algraf hattı" ulaştı.

İsmail Mahir Efendi (4 Nisan 1911/1327 tarihli **Osmanlı Meclisi** tutanağından):

"... Bir de geçen yıl **Karadeniz'de Abana Kasabası** var efendim. Bu **Abana Kasabası**'ndan **telgraf** geçti, fakat memur bulunamadı. Halk direklerini verdi, binasını da tam olarak yaptı. Bunun için bendeniz ilginizi çekmek istiyorum, önemli bir yerdir. Buraya **Posta ve Telgraf İdaresi** bir memur atasın" (Osmanlı Meclisi, 4 Nisan 1911/1327 Tarihli 81. Birleşim'in 1. Oturumu-Mehmet Saydur).

1921 ve öncesinde **Abana'nın** dışarıyla "**telgraf bağlantısı**" vardır. Örneğin 30 Mart 1914'te (17 Mart 1330) **Abana** Belediye Başkanı Mehmet Ali, bucaklarının ilçe yapılması için halkın isteğini **İstanbul'a** telgrafla bildirmiştir (Osmanlı Arşivi*).

*) Ferhat Kütüklü-Kâmil Tunoğlu, bu telgrafın özgününü (original) yayımladı. Telgraf **Abana Postanesi**'nden saat 9.30'da yollanmış. "**İçişleri Bakanlığı** Yüce Katına (Dahiliye Nezareti Celilesine), "Devletlü Efendim Hazretleri" diye başlayan yazı şu (kimî sözcükler değiştirilmiş): "Nahiyemizin otuzbini mütecaviz genel nüfusu ve muhtevi olduğu **84 köyün** önemi hasebiyle **kazaya** çevrilmesi için müracaatımız Vilayet Genel Meclisi'nce uygun görülmüş olup, bu husustaki mazbata nezareti celilelerinizi acilen taktim kılınmıştır. Bugünlerde birçok nahiyenin kazaya dönüştürüldüğü istihbar edildiğinden, nahiyemizin de kazaya tahvili (çevrilmesi) tekrar istirham olunur" (Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kastamonu, İstanbul 2012, s 519).

Nebahat Çuhadaroğlu (Ankara, 1936):

"Ben buralıyım (Abana). Babam **Mustafa Bayman** (1902) burada telgrafçıymış. **Kurtuluş Savaşı** başlarında seri (hızlı) yazan telgrafçıları **Ankara'ya** alıyorlar. Babam 19 yaşında (1921) buradan (Abana) alınmış ve **Atatürk'ün** buyruğuyla cepheden cepheye giderek görev yapmış. '**Atatürk'ün** telgraflarını çekerdik' diyordu" (özel söyleşi).

Ama, 9 Haziran 1921'de **Yunan Savaş Gemisi Kılış'ın İnebolu'yu** bombalaması sırasında bu "telgraf hattı"nın olmadığını (ya da çalışmadığını) görüyoruz:

Odesa adlı geminin **İstanbul'dan** yüklediği "çok miktardaki silâh"ı **İnebolu'ya** boşaltacağı haberini alan **Yunan Yüksek Komiserliği, Rus** yardımını engellemek için **Batum** açıklarında "devriye" gezen **Kılış** savaş gemisine **İnebolu'ya** gidip silahlara el koymasına buyruğunu verir.

Turgut Özakman (Ankara 1930):

"**Yunan ve İngiliz** savaş gemilerini izlemek amacıyla **Karadeniz** kıyısı boyunca gözetleme noktaları kurulmuştu. Biri, ötekini gören tepelerde bulunan noktalar. Elde telefon ağı kuracak malzeme olmadığından, renkli bayraklarla haberleşiyorlardı (...). **İnebolu'nun** 100 km doğusundaki gözcü, sabah erkenden bir zırhlı ile bir torpidobotun (**Kılış** ve **Panter**) batıya doğru seyrettiğini farketmişti. İşaret bayrağını sallayarak durumu bir sonraki gözcüye bildirdi. Noktadan noktaya işaretleşilerek haber **Abana** ve **İnebolu'ya**(*) iletildi" (Şu Çılgın Türkler, İstanbul, 5. baskı, 2005, s 123-124**).

*) **Mehmet Kırık'a** (Pala, 1922) göre, **Abana'daki Bahriye Tepesi** ile **İnebolu** arasında bayrakla iletişim sağlanan iki tepe daha vardı: **Kalecik** (İlişi Kalesi) ve **Asmana Tepesi** (Günvakti).

** Savaş gemileri **İnebolu**'ya ulaştığında (21 Haziran 1921) **Odesa** gemisi silâhları boşaltıp o sabah **İstanbul** yönüne gitmiş, ağır silahlar kıyıda uzaklaştırılmıştı. **Kılış**'tan beyaz bayraklı "üç çifte" bir kayık kıyıya çıktı. **Yunan** subayı "dağ gibi yığılmış mermi sandıkları"nı gördü. Tüm "silâh ve mermilerin teslim edilmesi"ni isteyen bir "ülmatom" vererek gemisine döndü. Silâh ve mermiler verilmeyince de o gün **İnebolu** bombalandı (yukadaki kaynak).

Benzer durum (telefon kesintisi) **Abana**'da **2. Dünya Savaşı** sonrasında da yaşandı.

Bayram Yıldız'a (1920) göre savaş sırasında **Abana**'nın tüm köyleriyle telefon bağlantısı vardı. **Yeşilyuva**'nın (Gedos) telefonu bizim (**HTY**, 1933) evdeydi (babam eğitimci-öğretmendi) ve "hat" başka köylere (sanıyorum Yakabaşı ve Denizbükü) de uzanıyordu. Telefon jandarma karakoluna bağlıydı. Örneğin **Yaylas** (Yakabaşı) aranırsa, "**Gedos**, aradan çık!" deniliyordu.

Aynur Yılmaz (1934):

"Ben 3 yaşındayken (1937) köyde (**Yeşilyuva**) telefon vardı. Alınım yarılmıştı. Tütün bastırdılar. **Abana**'ya telefon edildi. Beni köyden yola çıkardılar. Deniz kıyısına inince babam yetişti. Beni atın arkasına bindirdi. **Berber Faik** (Saraç 1904) pansuman yaptı" (özel söyleşi).

1940'larda bugünkü **Abana** İlçesi köylerindeki telefonların çoğu muhtarların evindeydi. Duruma göre eğitimci-öğretmen ve imamların evinde de olabiliyordu.

Saptayabildiğimiz 1940'ların telefonlu muhtarlıkları ve telefonların kimlerin evinde bulunduğu (bugünkü Abana köyleri):

Yakabaşı: Muhtar **Veli Kenan** (Kaya, 1898).

Akçam: Muhtar **Ali Osman Tıgılı** (Kâyeoğlu, 1889).

Kadiyusuf: Eğitimci **Mehmet Kartal** (1911):

Yeşilyuva: Eğitimci **Necati Yılmaz** (1910)*.

Denizbükü: Muhtar **Tahsin Kaya** (1894)

Göynükler: Muhtar **Uzun Ağa** (Mehmet Gülen, 1909).

Altıkulaç: Muhtar **Hükümet Mehmet** (Tıgılı, 1898**).

*) **Mehmet Kara** (Yeşilyuva, 1931), 1940'lardaki **Yeşilyuva**'daki telefonun, Eğitimci **Necati Yılmaz**'dan sonra Muhtar **Mahmut'un Tahsin**'in (Şen, 1908) evine konulduğunu söylüyor.

) **Mehmet Tıgılı 40 yıl muhtarlık yaptı. Uzun süre muhtar olması nedeniyle kendisine "**Hükümet**" adı takıldı.

Muharrem Yorgancı (1926):

"1940'lardaki telefon şöyle: **Hacıveli**'de **Abana**'ya bağlı bir santral vardı. Bir hat **Yeşilyuva-Yakabaşı**; bir hat da **Çampınar-Göynükler** üzerinden giderdi. Örneğin **Yeşilyuva** hattı aranınca, o hatta bağlı tüm köylerin telefonları çalardı. Telefonlar gündüzleri **Abana PPT**'sine; iş saatleri dışında da **karakola** bağlıydı" (özel söyleşi).

İsmail Hakkı Şener (Bozkurt-Köseali, 1944):

"Babamın muhtarlığı zamanında bizim evde telefon varmış, ablalarım biliyor. Bizim evde bir 'raf'ın adı '**telefon sergeni**'ydi" (özel söyleşi).

1945'te **Püserge**'de karaya oturan **Rus Gemisi** için de **Püsürge**'ye "telefon hattı" çekilmişti.

Nurettin Peker (1892):

"27 Ocak 1945: Saat 15'te **Arseyini Raskini** torpidosu geldi. Bundan böyle savaş gemilerinin geliş ve dönüşlerinin **Abana Telgrafhanesi** aracılığıyla **İstanbul**'da Deniz Ateşesi **Albay Mihaylovu**'ya, **Kaptan Kravsov** tarafından bildirilmesinin emredildiğini kaptan bana söyledi ve bu konuda yardım diledi. / **Abana** PTT'sinin **Rus** alfabesiyle yazışma yapamayacağını söyledim. Ancak, Kaptan Kravsov'un bana **Rusça** söylediklerini ben **Türk** alfabesiyle (ve **sahra telefonumla**) **Abana** PTT'sine yazdırdım ve yazışmayı böylece sağladık(*)" (AG, 15 Mayıs 1978).

*) Nurettin Peker, "Tüfek Omza" yapıtında da şöyle diyor: "Portatif sahra telefonumu evimden getirttim. Püsürge'den geçen **İnebolu-Abana-Çatalzeytin-Ayancık Karadeniz Kuzey Hattı**'na bağlanarak artık her tarafla konuşabiliyordum. Jandarma Komutanı Başçavuş **Hasan Ünsalan** da, **Abana** ile **Püsürge** arasına bir hat çektiymişti" (s 347).

Köylerdeki bu telefonlar **2. Dünya Savaşı** sonrasında birer birer "yok" oldu ve 1950'de bugünkü **Abana İlçesi**'nin hiçbir köyüyle telefon bağlantısı kalmadı!(*).

*) Abana **Tarım Kredi Kooperatifi** Yönetim Kurulu Karar Defteri 1955-57'de, "Cıvar 2 köyümüz"le telefon bağlantısı bulunduğu yazılı: "Bağlı bulunduğumuz bankamızla, telefon bulunan iki cıvar köyümüz ve merkezle mevcut telefonlarla gerektiği anlarda muhabere edilebilmesi için kooperatifimizin dairesine bir telefon mübaya edilerek **Abana** Postanesi'ne bağlanmasına" karar verildi (6 Mayıs 1957, s 104). Abana Tarım Kredi Kooperatifi'nin bu telefonu on yıl sonra 1967'de bağlanabiliyor: "24 Ocak 1967 gün ve 2 sayılı kararımızla telefon alınması uygun görüldüğünden, bu defa PTT'ye telefon hattı çekilmiş olup, tesis masrafları tutarı olan 538 (beş yüz otuz sekiz) liranın makbuz mukabili **PTT** İdaresi'ne ödenmesine ve bir adet telefonun da pazarlık mukabili 250 (iki yüz elli) liraya Abana'da **Rıza Akın**'dan (1907) senet karşılığında alınmasına" karar verildi (Kooperatif Karar Defteri 1966-71, 8 Şubat 1967, s 10-11). Yukardaki kaynakta belirtilen telefonu olan 2 köyden biri **Hacıveli** Mahallesi'dir (ötekini saptayamadık).

Refik Yorgancı (1944):

"1950'li yılların başlarında **Hacıveli**'deki tek telefon **Kâye Dedemindi** (Mehmet Yorgancı, 1900). **Abana**'nın 5 numaralı telefonuydu. O zaman topu topu 10 telefon abonesi vardı (santral 10'luktu). **Kâye** Dedemin adam tutup direkler diktirerek telefonu **Hacıveli**'ye ulaştırdığını ben biliyorum. Biz de telefon almak için **Çankırı** Başmüdürlüğü'ne başvurduk. Telefon alabilme uğraşımız 2 yıl sürdü. Telefon İdaresi'ne 3.500 TL vererek direkleri diktirdik (1960). O zaman büyük paraydı 3.500 TL. Abana'ya 20 abonelik santral da gelmişti. Elbette manyetolu (otomatik değil). Benim telefonum 16 numaraydı. Benim direklerle çift hat açık bakır teller çekilmişti. **Kâye** Dedemin telefon direkleri ayrı, **PTT**'nin **Abana-Çatalzeytin** telefon direkleri ayrıydı. O zaman köylerde telefon yoktu.

1960'lı yılların ortalarında başlayan çalışmalar sonucu 1970'te **Abana**'nın telefonsuz köyü kalmadı.

("Abana Belgeseli" 2. baskı çalışması)